Lärarens sida: Medel, text 9, Vågen som kom

Faktatextsamtal i grupp · åk 4–9

Plattor som fastnar bygger upp spänning tills berget brister, havsbottnen lyfter vattnet, och på havet är vågen låg och snabb tills den bromsas vid kusten och växer. Texten förklarar orsak och verkan, och modellen är Kedjan, blad 1. I vecka 4 har två elever i taget jobbkorten från avsnitt 2.

Läspasset: de fyra avsnitten	
Textens fråga	Hur kan ett skalv under havet döda människor på en strand tusentals kilometer bort?
Ord före läsningen	tsunami (kallas också flodvåg, men ingen flod) · spänning (berget trycks och dras, inget spännande) · platta (jättebit av skorpan och berget under)
1 Plattorna fastnar	Red ut: haka i: fastna i varandra · linjalen: berget som böjs Lyssna efter: plattorna fastnar · spänning i berget · år efter år Lockar: naglarna som växer. *”Vad händer när plattorna fastnar men fortsätter röra sig?”* Bilden: Vid siffran 1 hakar plattornas kanter i varandra
2 Berget brister	Red ut: magnitud, i marginalen · *”Så gick det till”*: samma sak hände 2004 Lyssna efter: berget brister · skalv under havet · havsbottnen rycker till Lockar: annandag jul och 9,1. *”Varför ryckte också havsbottnen till, enligt sista meningen?”* Sambandet: *”därför brister berget”*: spänningen från avsnitt 1 blir för stor Bilden: Vid siffran 2 brister berget, och havsbottnen rycker till
3 Havet lyfts	Red ut: *”Det”* i första meningen: att havsbottnen ryckte till · buktar uppåt: blir som en kulle Lyssna efter: vattnet lyfts · låg och snabb våg · allt vatten rör sig Lockar: lika fort som ett jetplan. *”Hur hög är vågen ute på djupt hav?”* Sambandet: *”Det gör att”*: havsbottnen sätter vattnet i rörelse Bilden: Vid siffran 3 är vågen låg, under 1 meter
4 Vågen växer	Red ut: grunt, i marginalen · *”väller in”*: strömmar in med kraft Lyssna efter: grunt vatten · bromsas och växer · in över land Lockar: botten som syns. *”Vad händer med vågen när havet blir grunt?”* Sambandet: *”När vågen når grunt vatten”*: vågen från avsnitt 3 når kusten Bilden: Vid siffran 4 står vattnet högt. På kartan: kusterna runt havet
Om någon frågar	Dog det svenskar? Ja, 543 svenskar omkom. Kan skalv komma av vädret? Nej, de flesta skalv börjar flera kilometer ner i berget, dit regnvattnet inte lätt når. Har det kommit fler stora tsunamier? Ja, till exempel i Japan 2011. Där nådde vattnet som högst nära 40 meter över havet.

© Niclas Fohlin · niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp

Modellpasset: Kedjan för Vågen som kom	
Fördjupningen	Red ut: tecknen: det som visar att en tsunami kommer · *”sägs ha”*: så berättas det Lyssna efter: Tilly kände igen tecknen · havet drar sig undan · upp på en höjd Lockar: hundra som klarade sig. *”Vad ska man göra om havet drar sig undan?”* Sambandet: *”kände igen tecknen”*: tecknen vid stranden i avsnitt 4 Bilden: Thailand på kartan, där Tilly var
Modellen	Lägg först fram gruppens tidslinje från vecka 2 och fråga: *”Flikarna säger när. Var skriver vi varför?”* Den visar när, men inte varför. Ta sedan fram Kedjan, blad 1. Gruppen lägger fördjupningens post-it-lapp på En lapp till, som får namnet Tecknen, och drar ett streck till led 4. Tilly kände igen det som händer i led 4, när havet drar sig undan. Lappen är ingen följd i kedjan.
Orden	därför (skalvet) · det gör att (havet lyfts) · när (vågen växer) Utan flik: gruppen skriver *”kände igen tecknen”* vid En lapp till.
Svaret	Lyssna efter: plattorna fastnar, berget brister · vattnet lyfts, en låg och snabb våg · vid kusten bromsas den och växer Så kan det låta: *”Plattorna fastnar, och spänningen växer tills berget brister. Havsbottnen rycker till och lyfter vattnet. På havet är vågen låg och snabb, och vid kusten bromsas den och blir högre. Vattnet stiger snabbt upp över stranden.”*
Rutan	Visste du att: intressant, för svaret håller utan Plinius, men rutan visar Tillys tecken.
Samtala	Varför börjar författaren med en våg som knappt märks? Varför slutar texten med Tilly Smith? Ett svar: den låga vågen är gåtan, och Tilly visar att den som vet kan hinna undan.

© Niclas Fohlin. Ur Faktatextsamtal i grupp, https://niclasfohlin.se/stodundervisning/faktatextsamtal-i-grupp.